

Оспорването на президентските избори в България

Зорница Йорданова

Disputing presidential elections in Bulgaria: the paper examines the rules, deadline and procedure for disputing presidential elections in the Republic of Bulgaria according to the Constitution of 1991 and the Election code. The respective constitutional and legal provisions are analyzed as well as the case-law of the Constitutional court. Some suggestions are made for the improvement of the legal regulation of contesting presidential elections in Bulgaria.

Key words: *presidential elections, dispute, Constitutional court*

Президентът на основание чл.92, ал.1 от Конституцията на Република България от 1991г. е държавен глава. Той олицетворява единството на нацията и представлява държавата в международните отношения. В дейността си държавният глава се подпомага от вицепрезидент, но последният не е заместник на президента, а може само /и то при изрично възлагане/ да упражнява някои от правомощията му, изброени изчерпателно в чл.104 КРБ¹². По-съществената част от компетентността си по глава Пета от Конституцията президентът може да реализира единствено лично.

Конституционният статус на държавния глава го дефинира като важна фигура във вътрешен и международен план. Поради това за конституционния законодател не е без значение кое лице ще заеме този пост и как ще бъдат организирани и произведени изборите, за да се гарантира легитимността на президента и съобразеното с Конституцията и държавния интерес упражняване на неговите функции. В тази връзка Основният закон предвижда завишени изисквания към кандидатите и съдържа специфични разпоредби за президентските избори, като тяхното изясняване и детайлизиране е предмет съответно на практиката на Конституционния съд и на изборното законодателство.

Чл.93 КРБ урежда основните параметри на изборите за държавен глава, като предвижда изискванията за избираемост на президента/вицепрезидента, както и някои правила относно законността и оспорването на изборите. Според ал.1, президентът се избира пряко от избирателите за срок от 5 години по ред, определен със закон /понастоящем – Изборния кодекс/, като на основание чл.95, ал.1 е възможно само еднократно преизбиране на длъжността. Съгласно чл.93, ал.2, за президент може да бъде избран български гражданин по рождение, навършил 40 години, който отговаря на условията за избиране на народен представител и е живял последните пет години в страната. Президентските избори се произвеждат не по-рано от три месеца и не по-късно от два месеца преди изтичане мандата на действащия президент /чл.93, ал.5 КРБ/. Вицепрезидентът се избира едновременно и в една листа с президента при същите условия и ред /чл.94 КРБ/. Съгласно чл.93, ал.3 КРБ избран е кандидатът, получил повече от половината действителни гласове, ако в гласуването са участвали повече от половината избиратели. Видно от ал.4, ако никой от кандидатите не е избран, в седемдневен срок се произвежда нов избор, в който участват двамата кандидати, получили най-много гласове. Избран е кандидатът, получил повече гласове. Съгласно чл. 93, ал.6 и чл.149, ал.1, т.6 КРБ, споровете относно законността на президентските избори се решават от Конституционния съд в едномесечен срок. В чл.347-349 Изборният кодекс от 2014г.

¹² Тези по чл. 98, т.7 /назначава и освобождава от длъжност и други държавни служители, определени със закон/, т. 9 /дава и възстановява българско гражданство и освобождава и лишава от него/, т. 10 /предоставя убежище/ и т.11 /упражнява право на помилване/. В теорията се сочи, че възлагането възможност, може да е срочно, освен това същото не преклудира възможността президентът също да ги упражнява - вж. **Спасов, Б.** Конституционно право. Част втора.С., 2002, с.255.

предвижда, че кандидатите за президент и вицепрезидент на републиката, партиите, коалициите и лицето, което представлява инициативния комитет, регистрирали кандидати, могат да оспорят законността на избора на президент и вицепрезидент пред орган по чл. 150, ал. 1 от Конституцията в 7-дневен срок от обявяването на решението с резултатите от изборите от Централната избирателна комисия. В 15-дневен срок от обявяването посоченото решение на ЦИК органът по чл. 150, ал. 1 от Конституцията въз основа на постъпилото оспорване или по своя инициатива може да сезира Конституционния съд с мотивирано искане да се произнесе по законността на избора на президент и вицепрезидент на републиката. Искането се разглежда при условията и по реда на Закона за Конституционен съд и правилника за организацията на дейността му. Искането не спира изпълнението на решението на ЦИК. Решението за незаконност на избора на президент и вицепрезидент на републиката се изпраща на Народното събрание, ЦИК и заинтересованите лица. При обявяване незаконност на избора се произвежда нов избор не по-късно от два месеца от постановяването на решението.

В практиката си Конституционният съд се е произнасял по различни аспекти на разпоредбите на чл.93 КРБ - по отношение конституционните изисквания за избираемост на президента и вицепрезидента и относно процедурата, както и по оспорване на произведени избори. В тази връзка ще бъде направен кратък преглед на решенията на КС. Като предварително уточнение, считам, че въпросът за наличието на конституционните изисквания към кандидатите също следва да бъде включен в широкото понятие за „законност на изборите“. В определение от 04.02.1992г. по к.д. № 1/1991г. КС приема, че неизбираемостта и признаването на незаконност на избора се различават, и че незаконен би бил изборът, проведен при нарушения на закона, на лице, което обаче притежава пасивно избирателно право, докато при неизбираемостта е избран кандидат, който не е имал правото да бъде избран. Считам, че изборът на неизбираемо лице също е незаконен и би следвало да е допустимо оспорването му на това основание пред КС, стига да е спазен срокът. Ако не е имало оспорване на избора, неизбираемостта остава „резервен вариант“ за овакантяване на длъжността. В допълнение, чл.97 КРБ не предвижда такова основание за предсрочно прекратяване на мандата, поради което в литературата се сочи, че при избор на неизбираемо лице възможността е повдигане на обвинение за нарушение на Конституцията¹³.

По отношение правния статус на кандидатите за президент КС е постановил няколко решения до момента. Те са обект на критика в теорията и практиката, но единствено промяна в Конституцията би могла да преодолее произнасянето на КС.

- Съгласно Решение № 2 от 13.12.1991г. по к.д. № 24 от 1991г. пълномощията на президента не се прекратяват по чл.97 от Конституцията, когато той се кандидатира за участие в президентски избори. Съдът излага съображения, че мястото на президента в йерархията на държавните органи и естеството на функциите му налагат стабилност на неговия статус и ограниченост на основанията, които могат да доведат до прекратяване на президентските пълномощия. Ако такова основание не е изрично предвидено в чл.97 КРБ¹⁴, то може да се изведе само от неговия разум и от други конституционни разпоредби, а не чрез позоваване на нормативни актове от по-ниска степен. КС приема, че няма несъвместимост между упражняването на президентските пълномощия и участието на президента в изборите и не споделя съображението, че в тези случаи би имало неоправдано предимство за президента по време на предизборната кампания.

¹³ Друмев, Е. Конституционно право. Четв. изд. С., 2013, с. 430-431.

¹⁴ Анализирайки основанията за предсрочно прекратяване пълномощията на президента по чл.97 КРБ, КС прави извода, че те са свързани с физическа невъзможност за упражняване на функциите (точки 2 и 4), проявена от президента воля, че желае да прекрати изпълнението на функциите си (точка 1) или наложена на президента санкция (точка 3).

- По повод избираемостта на президента е постановено и **Решение № 12 от 23.07.1996 г. по к. д. № 13 от 1996 г.** за изсяняване на конституционното изискване кандидатите за президент и вицепрезидент да са български граждани по рождение. Според КС българско гражданство по рождение (по произход или по месторождение) се придобива по право в момента на раждането и не се предшества от каквото и да е друго гражданство. Съдът постановява, че български гражданин по рождение по смисъла на чл.93, ал.2 от Конституцията може да бъде само лице, което в момента на раждането си по действащото към този момент българско законодателство е придобило българско гражданство по произход или по месторождение.

- Друго решение на КС относно избираемостта е **Решение №3 от 2001г. по к.д. №16 от 2000г. за тълкуване на конституционното изискване** кандидатът за президент да "е живял последните пет години в страната". Президентът е държавен глава, който олицетворява единството на нацията /чл.92, ал.1 от Конституцията/, и от този конституционен статус произтичат завишените изисквания към лицето, което се кандидатира за президент /каквито съществуват и в другите съвременни държави/. КС приема, че „Български гражданин, кандидат за президент “е живял последните пет години в страната” по смисъла на чл.93, ал.2 от Конституцията, когато фактически и трайно е пребивавал на територията на страната през повече от половината за всяка от петте години, предхождащи датата на избора. За живеене в страната по смисъла на чл.93, ал.2 КРБ се приема и престоят в чужбина за времето, в което български гражданин е изпратен там от българската държава”.

Неизпълнението на някое от изискванията по чл.93, ал.2 КРБ от кандидатите за президент и вицепрезидент според мен би могло да бъде основание за оспорване на изборите /ако не е било установено своевременно/. Считам, че ако след обявяване на окончателните изборни резултати в КС постъпи искане за касиране на избора поради неизбираемост на спечелилия кандидат, Съдът следва да го допусне до разглеждане. Държавният интерес изисква да не се достига до заемане на поста на държавен глава от лице, неотговарящо на конституционните изисквания.

Другата основна група решения на КС, предмет на настоящия доклад, са тези относно процедурните въпроси и оспорването на изборите за президент и вицепрезидент.

- В **Решение № 18 от 22.10.1996 г. по к. д. № 22 от 1996 г.** КС тълкува разпоредбите на чл.93, ал.3 и 4 от Конституцията по отношение на процедурата по избиране на президента. Спорът е бил дали при по-ниска избирателна активност от предвидената в КРБ /повече от половината избиратели/ следва да се премине към втори тур или да се насрочат отново избори. КС възприема първото становище. Съгласно решението, разпоредбата на чл.93, ал.3 от Конституцията определя условията, при които може да бъде избран президент на републиката още в първия тур. Изисква се: а) кандидат да е получил повече от половината действителни гласове и б) в гласуването да са участвали повече от половината избиратели. Двете условия според Съда са кумулативни и равнозначни. Липсата на което и да е от тях не прави избора (първия тур) недействителен, а води до балотаж. Втори тур се произвежда и тогава, когато на първия тур не са участвали повече от половината избиратели, като във всички случаи вторият тур е в седемдневен срок от първия.

По това решение има три аргументирани особени мнения, според които избирателната активност е условие за действителността на избора, защото отразява легитимността на държавния глава /доколкото той трябва да олицетворява единството на нацията/. Тези особени мнения са обосновани, но противоречат на имплицитно вложената в Конституцията идея държавата да не остане без президент /което неминуемо би се случило, ако се приеме, че при неучастие на повече от 50 % от гласоподавателите в изборите следва да се насрочат нови/. Въпросът би се обезсмислил при въвеждане на задължително гласуване, но КС не прие предложението на президента за произвеждане на национален референдум по темата.

- До момента КС е бил сезиран само веднъж с искане за касиране на президентски избори. На последните избори през 2011г. беше подадено искане от група депутати за обявяване незаконност на избора на Р.Плевнелиев и М.Попова за президент и вицепрезидент, проведен на 23 и 30 октомври 2011г. В искането се твърди, че изборът е протекъл при груби нарушения на Конституцията и Изборния кодекс от 2011г., в условията на лоша организация на изборния процес (при едновременно произвеждане на местни и президентски избори), законово необосновано удължаване на изборния ден, грешки и неподготвеност на избирателните комисии, недостатъци на изборните книжа. Всичко това според вносителите е опорочило волята на избирателите, поради което се иска КС да касира избора. **В Решение №12 от 13.12.2011г. по к.д. № 11 от 2011г.** Съдът отбелязва значението на обстоятелството, че при президентските избори е предвиден едномесечен срок за оспорването им в чл.93, ал.6 КРБ - това свидетелства за значимостта, която самата Конституция им придава. Държавният глава изразява стабилността и континуитета на държавата. Изборът на нов президент се осъществява в рамките на мандата на действащия /чл.93, ал.5/, овакантеният предсрочно пост на президента се заема от вицепрезидента, който встъпва в длъжността до края на започнатия президентски мандат /чл.97, ал.3/, т.е. в Конституцията е заложено класическото правило за изключване на *interregnum* - "нито един ден без държавен глава". Предвиден е едномесечен срок по чл. 93, ал. 6 от Конституцията, в който конституционният спор за законността на президентските избори трябва да е решен по същество, т.е. да е приключил. Краткият срок, окончателността и безспорността на изборния резултат укрепват стабилността на държавата в условията на конституционната демокрация. Фиксирането в Конституцията на едномесечен срок само за оспорени президентски избори налага на производството пред КС по чл. 149, ал. 1, т. 6 от Конституцията особено голяма експедитивност при събирането на доказателства и разглеждането на спора. Следва да се посочи, че в определението си за допустимост по същото к.д. Съдът приема, че едномесечният срок важи от сезирането му, а не от датата на изборите. Същност Конституцията изрично сочи началото на срока – от избора, но предвид юрисдикционната роля, която КС заема при такива спорове, той няма как да се задейства и да коментира доводи, докато не бъде сезиран. Освен това, изтъкнатите от носителите съображения следва да бъдат обект на задълбочен анализ, поради което КС не може да negliжира въпроса и да не се занимае детайлно с всички инвокирани данни за закононарушения в рамките на изборния процес.

В мотивите си по конкретното дело¹⁵ Съдът коментира отделните твърдения на носителите и тяхното отражение на изборния резултат, както следва:

1. По доводите за нарушения при **образуването на избирателните секции** и твърденията, че активното избирателно право на гражданите е било ограничено поради незаконосъобразно формиране на избирателни секции с над 1000 избиратели, носителите на искането приемат констатациите на експертната по предходно к.д. № 10 от 2009 г. (Решение на КС № 2 от 2010 г.), че в рамките на законоустановената продължителност на изборния ден могат да гласуват до 936 избиратели. Тази норма е възприета при парламентарни избори, но според КС при комбинирани избори може да е различна. Съдът отчита като пропуск на законодателя, че няма правила относно големината на избирателните секции при комбинирани избори. В конкретния случай от представените пред КС доказателства е видно, че действително отделни секции са обхващали повече от 1000 избиратели, но в нито една секция в страната няма данни да са гласували повече от 936 души. При това положение допуснатите нарушения сами за себе си не са от такова

¹⁵ Същите биха могли да бъдат използвани и по други дела, доколкото отразяват преценката на КС относно тежестта на нарушенията и тяхното влияние върху крайния изборен резултат.

естество, което да е ограничило активното избиращелно право на гражданите. Само в някои секции извън страната са гласували над 1000 избиратели, но това не следва да се третира като нарушение на закона, защото за разкриване на секция извън страната е достатъчно предварително заявено желание за гласуване от най-малко 100 избиратели, което означава всички останали, явили се да гласуват в изборния ден, да бъдат допълнително вписани в такава секция. Гласуването в чужбина освен това е било значително облекчено от обстоятелството, че там се е гласувало само за президент и вицепрезидент, без комбиниране с местни избори /както е било в страната/. По Изборния кодекс от 2011г. секциите в страната се образуват не по-късно от 55 дни преди изборния ден от кметовете на общините, а заинтересованите лица няма данни да са обжалвали съответните кметски заповеди при секции над 1000 избиратели. Поради това КС счита за неоснователни доводи за незаконност на президентските избори на база завишен брой избиратели в някои секции.

2. По доводите за **недостатъци в работата на ЦИК**, Конституционният съд преценява като проблем, че Кодексът не предвижда за ЦИК срокове за издаването на методическите указания относно работата на избирателните комисии и организиране и провеждане на обучението на техните членове. В тази насока няма закононарушение от страна на ЦИК. Този извод обаче не важи относно допуснатите организационни слабости - макар те да не са обусловили опорочаване на вота и на изборния резултат, КС констатира, че изборната администрация е била неподготвена и съответно затруднена за провеждането на комбинирани избори.

3. Съдът се произнася и по доводите за ограничено активно избиращелно право чрез **заличаване от избирателните списъци**. ИК изисква всеки избирател да бъде вписан само в един избирателен списък, по постоянния си адрес, с цел да бъде осуетена възможността едно лице да гласува повече от един път. Списъците търпят поправки и промени- непълнотите и грешките не са изключени, а след първоначално съставяне и обявяване на списъците се налага отразяване на впоследствие настъпили промени. Затова законодателят е предвидил процедури за заличаване, вписване и дописване, както и за отстраняване на непълноти и грешки в избирателните списъци по заявление на избирателя, при осигурен достъп до ускорен съдебен контрол върху отказа на кмета да удовлетвори направеното искане. По отношение на президентските избори не съществува изискване за уседналост, поради което в избирателните списъци се включват всички български граждани, които са навършили 18 години към изборния ден включително, не са поставени под запрещение и не изтърпяват наказание "лишаване от свобода". КС заключават, че основанията за заличаване от избирателните списъци могат да бъдат групирани в две основни направления. Първо, на заличаване от списъка подлежат имената на гражданите, които до изборния ден са загубили правото си да избират по чл.42 или са починали, както и онези, които по свое заявление са получили удостоверение за гласуване на друго място, били са вписани в списъка по настоящия им адрес, заявили са желание за гласуване извън страната или са получили удостоверение за гласуване в определено населено място. Тази категория избиратели формира съдържанието на списъка на "заличените лица", които нямат право да бъдат дописвани в избирателния списък в изборния ден. Тези лица по Конституция и по закон нямат активно избиращелно право или сами са поели инициативата да гласуват на място, различно от постоянния им адрес и са включени в друг списък. Следователно не става въпрос за противоконституционно лишаване от права. Разбира се, грешките в списъците, ако не са отстранени по законния ред, наистина биха могли да преградят ефективното упражняване на активното избиращелно право. Във всички случаи извън този списък легитимираният се избирател трябва да бъде допуснат до гласуване. Съдът държи да отбележи, че общата и неясна формулировка на законовия текст относно списъка на заличените лица, в която липсва изрично изброяване на всичките компоненти на списъка, несъмнено

затруднява изборната администрация, не е в съответствие с принципа за правовата държава и законодателят е длъжен да отстрани законовия недостатък. Забранителните списъци по чл. 187, ал. 1, т. 7 ИК не се публикуват, представят се на секционните изборителни комисии в деня, предхождащ изборния ден и грешките в тях не могат да бъдат преодолени в изборния ден. Второ, по отношение на президентските избори съществува и допълнително законово основание за заличаване от изборителния списък – на изборителите, които са заминали извън Република България не по-рано от два месеца преди изборния ден и не са се завърнали до предаването на списъците на СИК, т.е. до деня, предхождащ деня на изборите. Заличаването се извършва от ГД “ГРАО” по предоставени от МВР данни. Според Съда тази законова процедура за служебно заличаване е затрудняваща, а и вредна, защото на практика води до заличаване само по предположението, че след като изборителят не се е завърнал 15 дни преди изборния ден, той няма да се завърне и към деня на изборите и ще гласува в чужбина. Налице са и основания за сериозни съмнения относно изчерпателността на събираната от МВР информация за пътуванията на българските граждани в чужбина. Конституционният съд намира, че в този си вид нормата е негодна за постигането на своето предназначение - предотвратяване на възможността в изборния ден един изборител да гласува в чужбина и в страната, т.е. повече от един път. В тези случаи заличаването не обуславя забрана за гласуване, защото ИК предвижда възможност, ако заличените изборители се завърнат в страната да бъдат вписани отново в изборителния списък, включително и в изборния ден, от съответната СИК по постоянния им адрес. Отказът за дописване в изборителния списък преди изборния ден подлежи на съдебен контрол, а отказът в изборния ден се контролира от висшестоящата изборителна комисия. Поради това Конституционният съд намира, че изборителите са имали възможност да упражнят изборителното си право, като се явят в секцията по постоянния им адрес и представят документ за самоличност пред съответната СИК, освен ако са в списъка на заличените лица.

4. По доводите за нарушаване **тайната на гласуването** (чл.10 КРБ), КС отчита, че тайното гласуване е конституционен принцип, а Изборният кодекс конкретизира материалните условия за неговото обезпечаване. Освен лицата с увреждания, всички останали изборители гласуват само в оборудвани кабинки за гласуване в изборното помещение. Забранено е след попълване на бюлетината и преди пускането ѝ в изборителната урна изборителят да показва начина, по който е гласувал, а също така не се разрешава на други лица, освен гласуващите в момента изборители, да присъстват на разстояние по-малко от три метра от кабината за гласуване, когато в нея има изборител. От представените по делото доказателства не се установява в ЦИК да са постъпили жалби и сигнали за нарушения на горепосочените изисквания, а и вносителите не излагат такива оплаквания. Твърди се, че тайната на вота е нарушена поради неспазване на законовото изискване за непрозрачност на бюлетината. Относно стандарта на бюлетините има изрична разпоредба в ИК от 2011г. В ЦИК са постъпили жалби и сигнали за прозрачност на бюлетините, но няма твърдения или доказателства някъде да е била възприета практика членовете на СИК да са създавали условия за разкриване тайната на гласуването. В Конституционния съд са получени непопълнени екземпляри от бюлетини за избор на президент и вицепрезидент от повечето изборителни райони, в които не се установяват отклонения от законовия стандарт. Поради това КС приема, че при провеждане на избора не са били допуснати нарушения във връзка с разкриването на тайната на гласуването, които променят крайния изборен резултат.

5. По доводите за нарушения **при установяването на изборните резултати** от изборителните комисии, според КС фактически вносителите не се позовават на допуснати от СИК съществени нарушения при установяване на изборните резултати. Сам по себе си завишеният брой на отчетените недействителни бюлетини не значи

несъобразяване със закона и методическите указания на ЦИК. При това, съставът на СИК включва представители на различни политически сили, комисиите осъществяват дейността си в присъствието на застъпници, наблюдатели, представители на регистрираните участници и пр. Следователно има законови гаранции срещу манипулиране на резултатите от преброяването на подадените бюлетини. В искането се сочат нарушения на ОИК, но тъй като обобщаването на данните от секционните протоколи и определянето на резултата от президентските избори се извършва от ЦИК, Конституционният съд счита, че те са неотнормирани към изхода на делото. Съдът установява, че ЦИК е включила в обявения резултат от първия тур данните от служебно съставени от ОИК - София 13 броя секционни протоколи, без да е разполагала с оригиналните секционни протоколи. Съмнения за достоверността на тези данни биха могли да бъдат отстранени чрез проверка на изборните материали, съхранявани в общинската администрация. В случая Съдът преценява, че това не се налага, защото дори ако всички гласове от горепосочените секции бъдат пренасочени към който и да е кандидат, това няма да повлияе на обявения от ЦИК резултат, а именно - че на първи тур не е имало избрана кандидатска двойка и че се е налагало провеждането на втори тур.

6. Вносителите твърдят, че изборната администрация не се е съобразявала с принципа за **непосредственото действие на конституционните норми** (чл. 5, ал. 2 от Конституцията); считат, че някои норми на ИК дерогират замисъла на Конституцията, поради което тези текстове е следвало да не се прилагат от органите, натоварени с провеждането на изборите, а вместо тях непосредствено да се приложат чл.10 и чл.42 КРБ. И след като ИК е прилаган, съдържайки такива норми, в искането се твърди, че е налице незаконосъобразност на проведените избори. КС счита това разбиране за неприемливо, тъй като то не намира опора в Конституцията. Чл. 10 и чл. 42 от Конституцията съдържат норми-принципи. Тяхното действие се опосредства чрез приемане на изборните закони (в случая ИК от 2011г.). Според чл. 42, ал. 2 организацията и редът за провеждане на избори се определят със закон. Нормите на ИК представляват приложимо право, което е задължително за всички институции, органи, физически и юридически лица. В началото на 2011г. КС е бил сезиран по повод редица текстове на ИК и е обявил някои от тях за противоконституционни. Останалите разпоредби на закона, без Съдът да коментира целесъобразността и сполучливостта на редакцията им, са действало право към времето на провеждането на изборите и се прилагат. По действащото право у нас правно-обвързващата преценка дали отделна законова норма противоречи на Конституцията прави не изборната администрация, а Конституционният съд, и то в рамките на друго, самостоятелно производство. Предметът на к.д.11/2011г. не е нормен контрол, а проверка дали при организацията, гласоподаването и определянето на резултатите от избора е спазено изборното законодателство.

7. Според вносителите в противоречие с Конституцията **министърът на вътрешните работи** е ползвал платен годишен отпуск по време на предизборната кампания, по време на който е бил ръководител на предизборния щаб на политическа сила¹⁶. В искането не се сочи конкретно откога въпросният министър е в отпуск, какво представлява длъжността "ръководител на предизборен щаб" на конкретна политическа партия и какви действия е извършвал министърът в отпуск. Правното положение на министрите се регулира от Конституцията и законите. Изискванията за несъвместимост на министерската длъжност са същите, които важат и за депутатите, като чл.113 КРБ предвижда възможност НС да установи за

¹⁶ Противоречие според молителите е било налице, тъй като именно в ресора на този министър е осигуряването на обществения ред и охраната на избирателните комисиони, изборните секции, изборните книжа, вкл. бюлетините и техния превоз; фактът, че този министър ползва платен годишен отпуск, не изключва организационното и методическо ръководство на органите на МВР, което влиза в противоречие с принципа на правната държава и политическия плурализъм.

министрите и други основания. В искането се сочи, че според чл. 104, ал. 4 от ИК министрите и други висши длъжностни лица не са длъжни да излизат в отпуск, ако са кандидати на избори /каквото задължение имат другите кандидати, заемащи държавна служба/, и се прави изводът, че дори в отпуск министърът си е министър със своите правомощия, в т.ч. и при провеждането на избори. Конституционният съд в своето Решение № 9 от 2001г. по к.д. № 9 от 2001г. е дал задължително тълкуване на чл. 65, ал. 2 от Конституцията: министрите могат да изпълняват функциите си и в случаите на регистрирането им като кандидати на избори. Това тълкуване обаче се отнася само за хипотезата на министър – кандидат на изборите, и не поставя преграда пред министри да ползват отпуск през време на предизборната кампания като кандидати или без да са такива. Въпросът за това, дали министър е упражнявал правото си на отпуск, а в същото време е бил председател на предизборен щаб, може да е предмет на специфичната политическа отговорност на министрите пред парламента, но президентските избори не могат да бъдат обявени за незаконни на това основание.

8. Вносителите поддържат и че ЦИК неправомерно е удължила **времметраенето на изборния ден**, от което се прави извод за настъпили противозаконни последици - недействителност на гласовете, подадени в рамките на удължението, и скъсяване на времетраенето на предизборната кампания преди втория тур – преценявани като "съществено опорочаване на изборите". Поддържа се, че е налице нарушение на ИК, както и на принципа за равно избирателно право (чл. 10 КРБ). Фактът, че при произвеждането на първия тур ЦИК с решение е постановила "удължаване на изборния ден", а с друго свое решение от същия ден е обявила 21.00 часа за край на изборния ден в страната, е извън съмнение. ИК от 2011г. в допълнителните си разпоредби съдържа изрична специална уредба (§5) за случаите, когато едновременно се провеждат комбинирани избори, в т.ч. президентски и местни. Самото присъствие на такава специална уредба свидетелства недвусмислено, че разпоредбите от корпуса на кодекса регулират провеждането на един вид избори. Действително ЦИК няма правомощие да удължи изборния ден, което според КС е пропуск на законодателя. В становището си ЦИК сочи, че решението е било постановено поради множество сигнали от цялата страна, че произвеждането на два избора на една и съща дата, въпреки обособяването на две избирателни кабинета и предоставянето на две изборни урни в избирателните секции, затруднява и забавя изборния процес, както и че пред множество секции има струпване на избиратели, които желаят да гласуват, което не би могло да се извърши в рамките на установеното време. При това положение ЦИК, аргументирайки се с конституционно закрепеното право на глас като субективно и неотменно право на гражданите да избират държавни и местни органи, и в кръга на правомощията си по ИК, е удължила изборния ден. Конституционният съд приема, че това удължаване е с цел да се даде възможност на чакщите избиратели да упражнят основното си политическо право по Конституцията - избирателното. Няма съмнение, че е налице нарушение на конкретна законова разпоредба, но според Съда това нарушение не е от такъв характер, че да доведе до решаваща промяна на крайния изборен резултат.

На база на анализа си по всички посочени от вносителите оплаквания, КС отхвърля искането за касиране на произведените през 2011г. президентски избори у нас. Разбира се, в бъдеще такива спорове не са изключени, поради което съображенията на КС по това дело следва да бъдат съблюдавани при разработване на изборното законодателство, както и при самото произвеждане на изборите.

При приемането на действащия Изборен кодекс от 2014г. съществуващата практика на Конституционния съд беше отчетена, съответно някои от спорните моменти бяха отстранени. Част от претендираните или установени от КС нарушения обаче касаят самата изборна практика у нас и фактическите действия на участниците в изборния процес. Поради това следва да бъдат създадени както

законови, така и правно-технически и процедурни гаранции за осигуряване съобразеното с Конституцията и действащото законодателство произвеждане на изборите. Необходимо е осигуряването на подходящо и своевременно обучение на участващите в изборите в различни процесуални качества субекти. Нужно е детализиране на правилата при едновременно произвеждане на избори от различни видове или на избори и референдум. Също така, следва да се обезпечи в по-голяма степен равенството на субектите при оспорване на изборите. КС не може да бъде сезиран в тези случаи от непосредствено засегнатите лица /кандидати и политически сили/, а само от орган по чл.150, ал.1 КРБ, което създава затруднения. Като пример се сочи, че ако действащият президент се кандидатира за втори мандат и загуби на изборите, той може самостоятелно да оспорва законността на резултата, тъй като е субект на правото на инициатива за сезиране на КС. Тази възможност обаче няма да има нито един от другите кандидати, нито издигналите ги партии, коалиции или инициативни комитети¹⁷. Няма и задължение на субектите по чл.150 КРБ да пренасочат искане за касиране до Конституционния съд, а ако решат да сторят това, следва да изложат собствени мотиви за оспорването. Също така, следва по-прецизно да бъдат разграничени правомощията на избирателните комисии, ВАС и Конституционния съд във връзка с оспорването на изборите. При краткия срок за произнасяне на КС по чл.93, ал.6 КРБ /който по моя преценка следва да тече от датата на приключване на изборите, а не от сезирането/, считам, че не е възможно и целесъобразно да се иска произнасяне на КС по въпроси, които са от компетентност на изборната администрация или на съдилищата. В такава хипотеза КС би следвало да коментира само влиянието върху резултата от изборите на вече установени от компетентния орган нарушения, а не пред него да се изтъкват непредявени по съответния законов ред основания за касиране. Би било уместно да се обмисли разширяване на достъпа до Конституционния съд с искане за обявяване незаконност на избори, но при лимитиране на мотивите за това. Например, да се даде възможност на неизбраните кандидати да предизвикат намесата на орган по чл.150 КРБ, който да не е длъжен да излага собствени съображения относно основателността на искането. Следва обаче да се въведе ограничение - да не се формулират като основания за касиране обстоятелства, които са могли да бъдат решени своевременно по друг ред. Считам, че така би могъл да бъде постигнат балансът между интереса на държавното управление да няма период без президент и споровете да приключат в кратък срок, от една страна, и защитата правата на участниците в процеса – от друга. Това несъмнено е сложна задача, чието разрешаване изисква обобщаване практиката на съдилищата и на изборната администрация, извличане и класифициране на основните групи нарушения и способите за тяхната превенция, респективно уредбата им в изборното законодателство. Само така обаче ще бъде гарантирано произвеждането на законни избори у нас, отговарящи не само на буквата, но и на духа на конституционните разпоредби, а също така и на международните изборни стандарти.

За контакти :

Гл.ас.д-р Зорница Йорданова, Юридически факултет, катедра „Публичноправни науки“, e-mail: ziordanova@uni-ruse.bg

¹⁷ Вж. **Янкулова, Р.** Перспективи пред конституционното правосъдие като аргумент за опазване и защита на Конституцията. Ел.адрес:<http://studiaiuris.com/documents/386568/603375/Studiaiuris-Radoslava+Yankulova+-+Perspektivi+pred+konstitucionnoto+pravosadie.pdf/feef3ccc-3bf5-4d22-9809-72384598b447>